

NAȘTEREA ȘI CĂSĂTORIA LA POPULAȚIA DE ROMI

MĂLINA VOICU
RALUCA POPESCU

În general săraci, romii trăiesc tradițional. Acest lucru și-a pus amprenta și asupra vieții lor de familie. Studiile de până acum au arătat că romii preferă să trăiască în familii extinse, să se căsătorească la vârste timpurii și să aibă un număr crescut de copii. Studiul de față și-a propus să investigheze atitudinea fetelor și femeilor de etnie roma cu privire la formarea familiei și la nașterea copiilor, cu privire la vârsta optimă pentru naștere și căsătorie. Pentru studierea acestor atitudini au fost realizate o serie de interviuri de grup cu fete și femei de etnie roma, din județele Tulcea, Brăila, Constanța și Ialomița. Prezentul articol s-a centrat și pe analiza comparativă a modelului de formare a familiei la romi și la populația majoritară, folosind date de tip cantitativ.

Populație în general săracă și adeseori marginalizată, romii au continuat să aibă un stil de viață tradițional. Acest lucru și-a pus amprenta și asupra vieții de familie. Studiile anterioare indică faptul că romii preferă să trăiască în familii extinse, să se căsătorească la vârste timpurii și să aibă un număr crescut de copii (Șerban, 1998; Berevoiescu, 2002; Surdu, 2005). Căsătoria timpurie a fetelor și nașterea la vârste fragede stopează participarea lor școlară, contribuind la menținerea unui stoc educațional scăzut la nivelul etniei.

Studiul de față și-a propus să investigheze atitudinea fetelor și femeilor de etnie roma cu privire la formarea familiei și la nașterea copiilor, cu privire la vârsta optimă pentru naștere și căsătorie, precum și referitor la școală și participarea școlară. Pentru studierea acestor atitudini au fost folosite atât metode de tip cantitativ, cât și de tip calitativ. Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost realizate o serie de interviuri de grup cu fete și femei de etnie roma, din județele Tulcea, Brăila, Constanța și Ialomița¹, cercetarea desfășurându-se în octombrie 2005. Abordarea de tip cantitativ s-a centrat pe analiza comparativă a modelului de formare a familiei la romi și la populația majoritară, folosind date provenite dintr-o cercetare realizată de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, precum și date furnizate de Recensământul Populației și Locuințelor, din 2002.

Această lucrare este compusă din cinci părți. În prima parte sunt prezentate, pe scurt, caracteristicile familiei de tip tradițional și ale celei moderne,

¹ Cercetarea a fost realizată cu sprijinul Centrului *Educația 2000+*, în cadrul programului *Și fetele roma merg la școală*, finanțat de UNICEF România. Autoarele doresc să mulțumească, pe această cale, Crinei Moșneagu, coordonator de proiect la Centrul *Educația 2000+* pentru suportul acordat în culegerea datelor.

prezentându-se comparativ cele două modele. A doua parte prezintă succint metodologia lucrării. A treia parte este dedicată analizelor de tip cantitativ, iar cea de-a patra trece în revistă rezultatele discuțiilor de grup. Ultima secțiune conține câteva concluzii bazate pe rezultatele analizelor.

FAMILIE TRADIȚIONALĂ ȘI MODERNĂ, ÎN ROMÂNIA

Am ales drept cadru de analiză un model pentru care optează majoritatea cercetătorilor familiei, cel al trecerii de la tradiționalitate la modernitate și postmodernitate. Modelul tradițional are ca referință principală familia de tip extins, cu mulți copii și cu o structură patriarhală; modelul modern este caracterizat prin forma nucleară (soț, soție, copii), rata de fertilitate reducându-se treptat, odată cu creșterea continuă a nivelului de trai și emanciparea femeii; modelul postmodern sau modelul diversității a început să se dezvolte odată cu „criza” familiei nucleare și cu proliferarea modelelor familiale alternative (familii monoparentale, uniuni consesnuale etc.). Deși este propriu societăților occidentale, majoritatea autorilor consideră că și familia românească se înscrie în același pattern, fără a-l considera însă universal, obligatoriu și liniar (Ghebrea, 2000; Mihăilescu, 2000 etc.).

Modelul familiei tradiționale, cel puțin în Estul Europei, a fost unul al familiei extinse, în care mai multe nuclee de familie locuiau în aceeași gospodărie, dar și unul care încuraja căsătoria timpurie (Goody, 2003). Vârsta la prima căsătorie este condiționată de tradiții culturale, obiceiuri religioase și, nu în ultimul rând, de constrângeri socioeconomice. De altfel, multe explicații privind modelele maritale consideră că vârsta la prima căsătorie este o funcție a capacității cuplului de a avea o bază economică suficientă pentru a-și întemeia o gospodărie. Multe căsătorii erau aranjate din considerente economice, în contextul unui standard de viață mult sub nivelul occidental și al conservării unei culturi de tip tradițional.

Conform tipologiei lui Hajnal, care a utilizat drept criterii de analiză vârsta medie la prima căsătorie (în special, pentru femei) și universalitatea căsătoriei, România era caracterizată prin „modelul mariajului intermediar” (UN, 1990), având vârsta la prima căsătorie între 20 și 22 ani și o pondere ridicată a populației căsătorite (peste 90%). Până la jumătatea secolului 20, România a rămas o societate preponderent agrară, având una dintre cele mai ridicate ponderi a populației rurale din Europa, la acea vreme (80%, în 1930). Modelul familial „țăranesc”, dominant și persistent în România se caracteriza prin: căsătoria precoce, familia de mari dimensiuni, propensiunea puternică spre maternitate, stabilitatea familiei și inexistența divorțului (Trebici, 1982).

După al doilea război mondial, familia a traversat un proces de modernizare, în contextul mai larg al tranziției de la o societate rurală agrară, la una urbană industrializată, fiind, în același timp, un participant activ în cristalizarea valorilor modernității. Modelul familial românesc experimentase schimbări importante la

mijlocul anilor 1960. Mărimea medie a gospodăriei era de 3,2 membri, principala modalitate de reducere a dimensiunii familiei fiind scăderea drastică a numărului de copii. În 1965, fertilitatea ajunsese 1,91 copii pe femeie, fiind una dintre cele mai scăzute valori europene la acea vreme, valori de sub doi copii *per* femeie neîntâlnindu-se în nici o țară din Europa Occidentală, ci doar în câteva țări socialiste (Ucraina, Ungaria, Letonia, Estonia). Numărul de copii ai unei femei s-a redus nu prin amânarea nașterilor și, deci, prin scurtarea perioadei fertile, cum s-a întâmplat în Occident, ci prin stoparea lor după atingerea numărului de copii dorit. Vârsta medie la prima căsătorie (21,5 ani pentru femei), ca și cea la naștere (22,8 ani) aveau valori destul de scăzute, iar rata nupțialității – una dintre cele mai mari (8,6 la o mie de locuitori). Rata divorțialității (1,9 divorțuri la o mie de locuitori) era însă una dintre cele mai ridicate valori la acea vreme. Nupțialitatea ridicată, vârsta scăzută la prima căsătorie și la prima naștere par să apropie modelul familial de unul, mai degrabă, tradițional, însă dimensiunea scăzută a gospodăriei, fertilitatea scăzută și divorțialitatea crescută confirmă procesul de modernizare accentuată care a avut loc.

Practicarea contracepției moderne era însă slab răspândită. Mijloacele folosite erau cele de tip tradițional, sau avortul (în 1965 s-au înregistrat patru avorturi la o naștere vie). Fertilitatea scăzută, numărul extrem de ridicat de avorturi și divorțialitatea crescută au motivat declanșarea unei politici pronataliste agresive, care a debutat în 1966 cu decretul de interzicere a avortului și cel de restricționare a divorțului. Ca urmare, în 1967 fertilitatea s-a dublat (3,7 copii pe femeie), avorturile au scăzut la 0,5 avorturi la 1 naștere vie, iar divorțurile au fost, practic, inexistente (în 1967 nu s-a înregistrat nici un divorț). Efectele acestor măsuri au fost însă mai mult pe termen scurt, majoritatea indivizilor găsind mijloace „subversive” de rezistență. În 1989, fertilitatea scăzuse la 2,2 copii pe femeie, numărul de avorturi crescuse la unul la o naștere vie, iar divorțialitatea ajunsese la 1,56 divorțuri la o mie de locuitori.

În consecință, procesul de modernizare a familiei românești s-a desfășurat mai târziu, în raport cu țările occidentale. Instalată ca tendință firească în perioada interbelică, a fost accelerată prin transformările instaurate de politica socialistă. Putem identifica două etape ale modernizării familiei românești, corespunzătoare celor două etape ale politicilor familiale:

– una corespunzătoare trecerii de la generația tradițională (de dinainte de război) la generația modernizării socialiste (până în 1966), caracterizată, în principal, prin reducerea dimensiunii familiei, a natalității, creșterea divorțialității, angajarea masivă în muncă a femeii. Căsătoria a rămas universală, vârsta medie la prima căsătorie, ca și la prima naștere, fiind destul de scăzută. Forma dominantă din societatea românească era familia nucleară, alcătuită dintr-un cuplu conjugal cu doi copii.

– alta corespunzătoare trecerii de la generația modernizării socialiste la „generația șocului demografic de după 1966” (Zamfir, 1999, p. 153). Deși legislația

(decretul privind divorțul și avortul) a avut mari influențe asupra familiei (în special, pe termen scurt), nu a reușit să modifice tendințele de evoluție a familiei pe termen lung, indivizii reușind să găsească un comportament „subversiv”, de menținere a unei evoluții relativ autonome. Natalitatea a crescut considerabil la început, însă tendința istorică de scădere a proporției familiilor cu mulți copii a continuat. Politica socialistă a avut impact, pe termen lung, numai asupra unor categorii de populație, cu număr mare de copii, spre fertilitatea naturală, înalt rezistent la tendințele de modernizare, printre care și populația de romi. (Zamfir, 1999).

CÂTEVA ASPECTE METODOLOGICE

Studiul de față îmbină abordarea cantitativă cu cea calitativă, pentru a surprinde mai bine fenomenul studiat. În timp ce metodele de tip cantitativ ne oferă o imagine de ansamblu asupra căsătoriei și a fertilității în rândul populației de etnie roma, datele culese prin metode calitative permit o studiere în detaliu a particularităților care există în anumite comunități de romi. Așa cum am arătat, romii constituie o populație destul de heterogenă și, dincolo de anumite caracteristici comune, există o mare variație între comunitățile de romi, mai ales în ceea ce privește tradițiile legate de întemeierea familiei și de nașterea copiilor. Aceste diferențe pot fi surprinse cel mai bine prin utilizarea unor metode calitative de culegere și analiză a datelor.

Pentru realizarea analizelor cuprinse în prezentul raport au fost folosite date provenind din cercetarea *Anchetă asupra populației de romi*, realizată de către Institutul de Cercetare a Calității Vieții în 1998 la cererea Fundației pentru o Societate Deschisă². Am optat pentru utilizarea datelor provenite din acest studiu care, deși este realizat în urmă cu șapte ani, oferă informații consistente cu privire la fenomenul studiat. Cercetarea a fost realizată pe un eșantion de 1 765 de gospodării de romi și dă informații cu privire la un număr de 9 700 de persoane care locuiesc în aceste gospodării, din care 50% sunt fete și femei de etnie roma. De asemenea, au mai fost utilizate date furnizate de *Recensământul Populației și Locuințelor din 2002*, referitoare la populația de romi.

Direcțiile de analiză au vizat studierea vârstei la căsătorie, a vârstei la prima naștere, a numărului de copii născuți, precum și a celui dorit. Analizele au vizat evoluția fenomenelor în funcție de cohortă, comparația cu populația majoritară, precum și identificarea factorilor care determină vârsta la căsătorie, vârsta la prima naștere și numărul de copii pe care i-a născut o femeie.

Datele de tip calitativ au fost culese prin intermediul interviurilor de grup realizate în octombrie 2005, în județele Brăila, Constanța, Ialomița și Tulcea. Au fost făcute 10 interviuri de grup în cinci dintre comunitățile în care se implementează proiectul „Și fetele rome merg la școală”. În fiecare comunitate a

² Detalii cu privire la cercetare se găsesc în volumul Zamfir, Cătălin, Preda, Marian (coordonatori) – *Romii din România*, București, Editura Expert, 2002.

fost realizat câte un interviu de grup cu fete rome având vârste cuprinse între 10 și 16 ani și un interviu cu femei rome măritate. Comunitățile vizate de cercetare sunt fie comunități tradiționale, fie comunități de romi „românizați” (așa s-au autodefinit persoanele intervievate), cât și comunități mixte. Comunitățile tradiționale investigate sunt comunități de romi horahai, de romi căldărari și de romi spoitori, păstrătoare ale tradiției etnice în ceea ce privește familia și căsătoria.

NAȘTEREA ȘI CĂSĂTORIA LA ROMI: O ABORDARE CALITATIVĂ

Formarea familiei

Regimul comunist a produs modernizarea ca pe o funcție a controlului din partea statului (Mitreă, 1993). Deși, pe ansamblul populației, modernizarea familială este evidentă, populația de romi, mai ales segmentele tradiționale, au rămas fidele în mai mare măsură modelului tradițional de familie, cu căsătorii și nașteri timpurii. O explicație a acestei situații poate fi „un model al dezorganizării sociale cu regres la patternuri tradiționale” (Zamfir, 1999). Intervenția agresivă a statului prin politica pronatalistă, începând cu mijlocul anilor 1960, a fost, în mare parte, anihilată printr-o rezistență eficientă de către majoritatea populației care deținea mijloacele economice, culturale și sociale necesare. Segmentele mai sărace, neavând aceste resurse, nu au reușit să reziste, dezvoltând o atitudine de abandon a controlului asupra propriei vieți. În acest context, dezorganizarea socială, rezultatul unui șoc produs de sărăcire și de incapacitatea de a rezista politicii pronataliste, are drept consecință o revigorare a patternului tradițional.

Datele analizate în prezentul raport susțin această tendință. În medie, vârsta la prima căsătorie este, pentru femeile rome, în jur de 18 ani, iar pentru bărbații romi, de 20 de ani. Privind comparativ cu populația majoritară, vârsta medie la căsătorie pentru bărbați se menține în jur de 25 de ani și pentru femei, în jur de 22 de ani, în perioada 1980–1995³. Datele evidențiază o tendință clară spre căsătorie timpurie la etnicii romi, în comparație cu populația majoritară. Și în cazul populației de romi, vârsta la prima căsătorie este mai ridicată pentru bărbați, comparativ cu femeile. În ceea ce privește căsătoria femeilor rome, datele arată că acestea se căsătoresc, în medie, cu patru ani mai devreme decât femeile care provin din populația majoritară, însă vârsta medie este, totuși, în jurul majoratului.

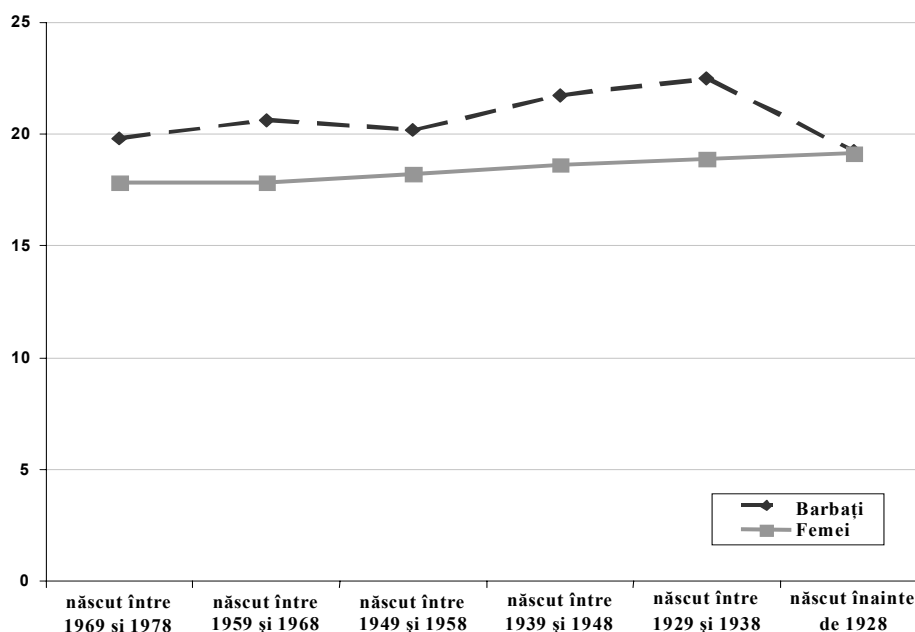
Analizând din perspectiva cohortelor, se constată o ușoară scădere a vârstei la prima căsătorie, atât pentru femeile cât și pentru bărbații romi, așa cum indică figura 1. Conform acestor date, femeile rome născute înainte de al doilea Război Mondial se căsătoreau, în medie, la 19 ani, în timp ce pentru cohortele postbelice vârsta la prima căsătorie a scăzut spre 18 ani. Această scădere a vârstei la prima căsătorie este, probabil, și efectul politicii pronataliste a regimului comunist, care le

³ Conform CNS (1996) – *Anuarul demografic al României*, București, p. 354–357.

stimula pe femei să nască mai timpuriu, în schimbul unor beneficii sociale generoase. Și în cazul bărbaților, tendința este oarecum similară, după o creștere pentru generațiile născute în perioada antebelică, precum și în timpul războiului, înregistrându-se o scădere a vârstei la prima căsătorie. Mai mult, contextul creat în timpul comunismului a favorizat căsătoria timpurie a romilor. Procesul accentuat de industrializare și urbanizare din perioada socialistă, însoțit de declinul autorității familiale, creșterea oportunităților de a-și găsi un loc de muncă au permis căsătoria timpurie, întrucât indivizii puteau dobândi independența economică și socială mai devreme. Creșterea oportunităților de angajare, în special în munca non-agricolă, a încurajat un număr mare de femei să devină parte a forței de muncă. Industrializarea masivă și forțată de după 1950 a utilizat două rezervoare de forțe de muncă: populația rurală și femeile. Este de presupus că o pondere importantă a populației de romi, inclusiv de femei, a fost antrenată în acest proces.

Figura 1

Vârsta medie la prima căsătorie, pe cohorte, pentru bărbați și femei de etnie roma

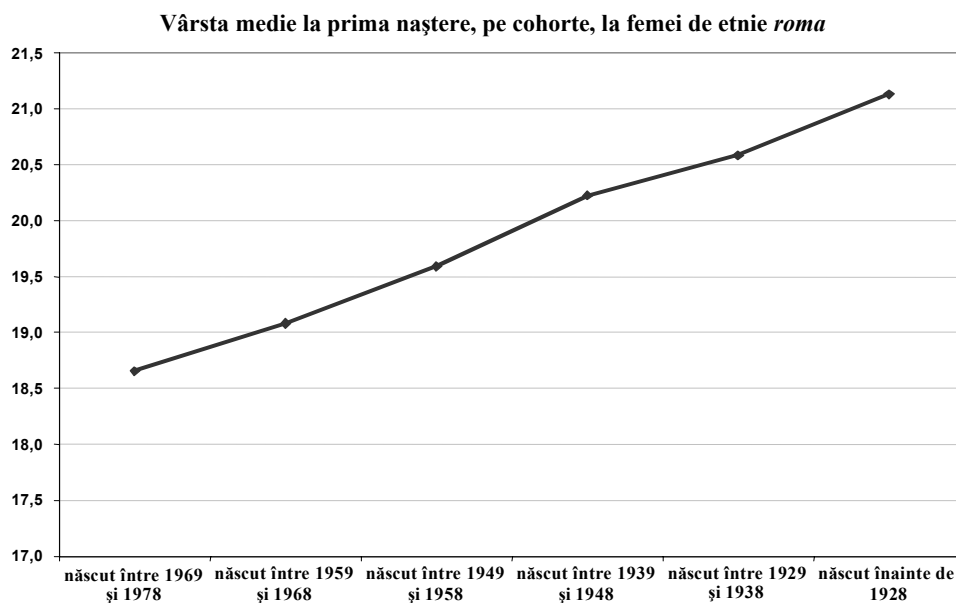
Sursa datelor: ICCV, 1998.

Și în ceea ce privește vârsta femeilor la prima naștere, datele relevă evoluții similare. În timp ce, în ansamblul populației României vârsta medie la prima naștere se situează în jur de 25 de ani, în intervalul 1980–1990 și scade spre 24 de ani, după 1991, vârsta medie la prima naștere, pentru femeile rome, este de 19 ani, pentru totalul populației de femei incluse în studiu. Analiza pe cohorte relevă o tendință de scădere a vârstei la prima naștere, la persoanele născute în perioada

postbelică, tendință mai accentuată decât cea semnalată în cazul vârstei la prima căsătorie, așa cum rezultă din figura 2. În timp ce femeile rome născute înainte de cel de-al doilea Război Mondial au născut primul copil în jurul vârstei de 21 de ani, cele născute în perioada postbelică au născut din ce în ce mai devreme.

Unul dintre factorii care a favorizat scăderea vârstei la naștere îl constituie politica dusă de regimul comunist, mai ales după sfârșitul anilor '60, care încuraja natalitatea ridicată, oferind beneficii sociale mamelor cu copii. Aceste beneficii erau suficient de ridicate cât să permită traiul unei familii cu copii la limita subzistenței (Achim, 1998), fapt ce a încurajat căsătoria și nașterea timpurie în comunitățile sărace. În acest context, fetele ajungeau să se mărite mai devreme și să nască mai repede pentru a intra în posesia beneficiilor oferite de stat. Cauza scăderii vârstei la căsătorie și naștere nu este re-tradiționalizarea etniei, ci, mai degrabă, contextul social și economic favorabil. Este adevărat însă că politica regimului comunist a întâlnit un teren favorabil în comunitățile de romi, populație lipsită de resurse economice și nu foarte depărtată de modelul familiei tradiționale, care încuraja nașterea timpurie a cât mai mulți copii.

Figura 2

Sursa datelor: ICCV, 1998.

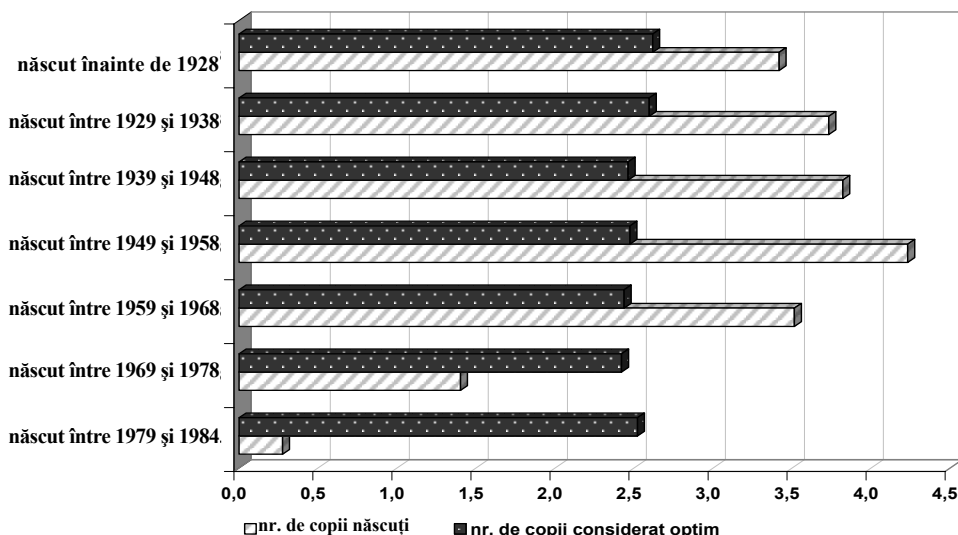
Efectele politicii pronataliste pot fi observate și în cazul numărului de copii născuți în medie de o femeie de etnie roma. Datele din figura 3 indică o creștere semnificativă a numărului de copii născuți de o femeie, pentru cohorta celor născute între 1949 și 1958, care a fost cea mai afectată de această politică. Pentru această grupă de vârstă numărul mediu de copii născuți vii de o femeie

crește de la 3,5 la peste 4. Trebuie menționat faptul că numărul redus de copii, în cazul cohorței născute înainte de 1928 se datorează nu controlului nașterilor, ci faptului că au fost înregistrați numai copiii născuți vii. Este probabil ca numărul de copii vii la naștere să fi fost mai scăzut la începutul secolului XX.

De asemenea, datele din figura 3 arată și diferența dintre numărul de copii născuți vii de femeile rome și numărul de copii considerat optim. Trebuie menționat că nu există diferențe între cohorte, în ceea ce privește numărul de copii considerat optim într-o familie, media fiind în jur de 2,5 pentru toate categoriile de vârstă. Pentru toate cohortele, cu excepția celor tinere, născute după 1969, numărul de copii născut este mai mare decât cel considerat optim. Acest lucru arată că femeile rome au născut un număr mai mare de copii decât și-ar fi dorit, fiind constrânse fie de interdicțiile impuse contracepției de către regimul comunist, fie de nevoia de a obține beneficii de la stat, pe fondul lipsei de resurse ale gospodăriei din care făceau parte.

Figura 3

Numărul mediu de copii născuți vii și numărul mediu de copii considerat optim, în funcție de cohortă, la femeile rome

Sursa datelor: ICCV. 1998.

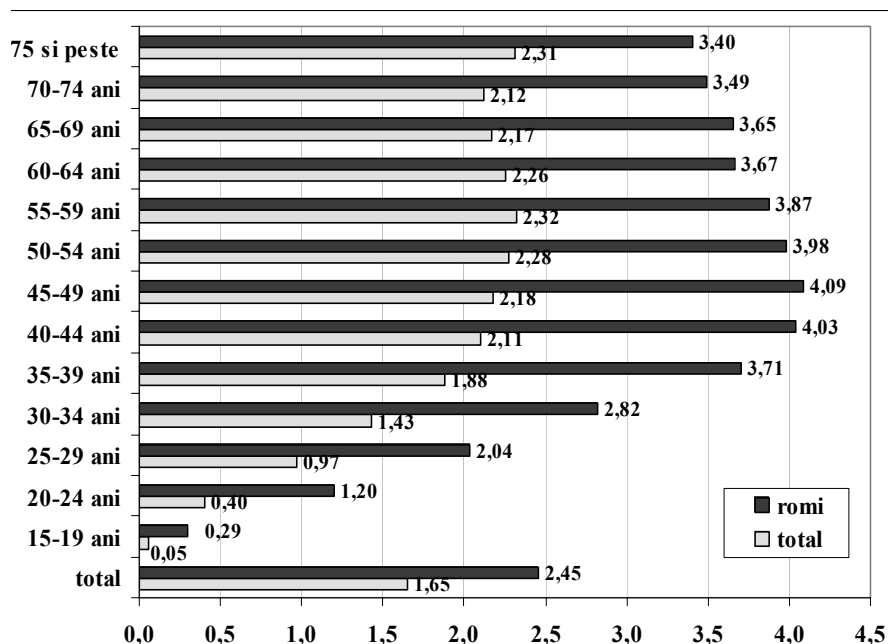
Pentru cohortele tinere, în schimb, numărul de copii considerat optim este mai mic decât cel de nașteri. Pe de o parte, cohortele născute după 1969 mai au timp să recupereze „deficitul” și să mai nască. Pe de altă parte, liberalizarea mijloacelor de control al nașterilor, după 1989 a permis reducerea considerabilă a numărului de nașteri. Studii anterioare dedicate temei indică faptul că fertilitatea în rândul romilor a început să scadă, însă această scădere nu se realizează prin controlul nașterilor la vârste timpurii, ci prin controlul nașterilor de rang superior (Berevoiescu,

2002), adică începând de la al doilea sau al treilea copil născut. Adică femeile încep să folosească mijloace contraceptive după ce au născut timpuriu și, confruntate cu dificultăți materiale, încep să controleze dimensiunile familiei.

Prezentăm, pentru comparație, și datele privind populația roma de la *Recensământul Populației din 2002*. Numărul cel mai ridicat de copii (în jur de 4 copii la o femeie) se regăsește în categoria de vârstă 40–54 de ani (adică cea mai mare parte a femeilor născute în perioadele 1949–1958 și 1959–1968 din figura 3), indicând că, într-adevăr, aceste generații au fost cel mai afectate de schimbările din perioada socialistă și de politica pronatalistă promovată de sistem, comparativ cu populația pe ansamblu, al cărui număr de copii nu a crescut, în toată acea perioadă. Generațiile născute înainte de război înregistrează un număr mai scăzut (în jur de 3,5 copii pe femeie). La generațiile tinere apare o scădere semnificativă a numărului de copii, însă trebuie ținut cont de faptul că, pentru majoritatea cazurilor, perioada fertilă nu s-a încheiat. Trebuie să menționăm și faptul că între datele de recensământ și cele din sondajul ICCV apare o ușoară diferență în ceea ce privește numărul de copii al femeilor născute după 1969. Conform datelor culese de ICCV, acest număr este mai scăzut, comparativ cu recensământul. Pentru celelalte cohorte, însă, datele culese de ICCV concordă cu cele oferite de recensământ (vezi figura 4).

Figura 4

Numărul copiilor născuți vii*, pe grupe de vârstă (romi, comparativ cu ansamblul populației)

* copii născuți vii la o femeie de 15 ani și peste.

Sursa: INS, *Recensământul Populației și Locuințelor*, 2002.

Pe vârste, cele mai mari diferențe între populația feminină pe ansamblu și cea de femei rome confirmă modelul natalității timpurii. Fertilitatea precoce (15–19 ani) este de 5,5 ori mai ridicată decât pe ansamblul populației, iar pe categoria 20–24 ani, de 3 ori. Ulterior, diferențele se diminuează, cele mai mici înregistrându-se tot la generațiile vârstnice (numărul de copii este de 1,5–1,6 ori față de cel al populației).

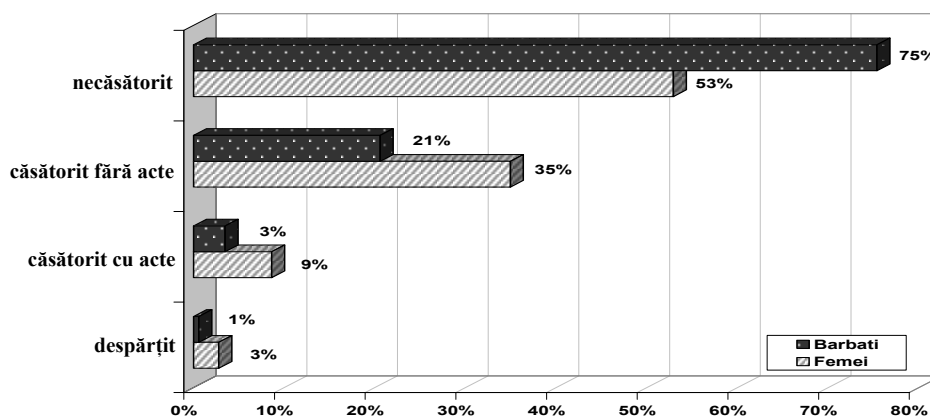
În concluzie, se poate spune că populația roma este o populație cu un grad ridicat de tradiționalism, în ceea ce privește formarea familiei și apariția copiilor. Vârsta medie la prima naștere și la căsătorie sunt sensibil mai reduse, comparativ cu populația României, iar schimbările socioeconomice și politica pronatalistă a regimului comunist au contribuit la scăderea vârstei de formare a familiei și a celei la care apar copii.

Căsătorie și naștere la tinerele fetele (15–20 de ani)

Grupa de vârstă cuprinsă între 15 și 20 de ani a fost analizată separat, tocmai pentru că acesta constituie grupul-țintă al proiectului „Și fetele rome merg la școală”. În plus, compararea acestui segment de populație cu cohorțele mature ar fi putut genera false concluzii⁴. De aceea am dedicat o secțiune specială căsătoriei și nașterii pentru această grupă de vârstă.

Figura 5

Starea civilă în funcție de sex, pentru grupa de vârstă 15–19 ani, la populația roma

Sursa datelor: ICCV, 1998.

Datele referitoare la segmentul de populație feminină tânără, cu vârste cuprinse între 15 și 20, de ani indică păstrarea tradiției căsătoriei timpurii a fetelor. Conform

⁴ Calcularea vârstei medii la prima naștere și la prima căsătorie pentru acest segment de vârstă ar fi putut genera falsa concluzie că fetele tinere se căsătoresc mult mai devreme decât mamele lor, având în vedere că în calculul mediei ar fi fost incluse numai cele care s-au măritat sub 20 de ani, ceea ce face ca media de vârstă la căsătorie și la naștere să fie mult mai scăzută decât pentru celelalte cohorțe.

figurii 5, aproape jumătate dintre fetele roma de până în 20 de ani au experimentat căsătoria, 35% fiind căsătorite fără acte. Prin comparație, doar un sfert dintre băieții de până în 20 de ani sunt sau au fost căsătoriți.

Datele de la Recensământ indică ponderi mai reduse pentru cele căsătorite sau în uniune consensuală, dar mult peste cele înregistrate pe ansamblul populației (3,9% căsătorite și 4,3% în uniune consensuală în categoria 15–19 ani). Observăm că, pe măsură ce înaintează în vârstă, modelul căsătoriei fără acte (majoritar la vârste sub 25 de ani) este înlocuit cu cel al căsătoriei cu acte, un rol important având, probabil, și apariția copiilor.

Tabelul nr. 1

Starea civilă a populației feminine de etnie roma, la Recensământ (%)

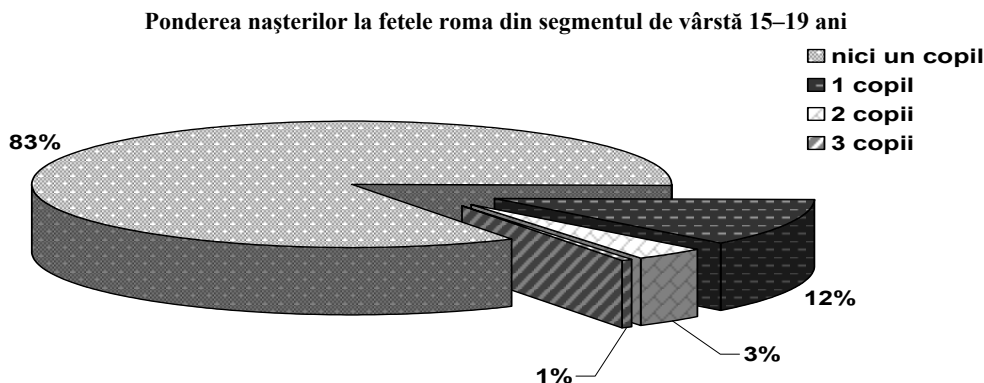
	Starea civilă legală				Starea civilă de fapt	
	Necăsătorită	Căsătorită	Divorțată	Văduvă	Uniune Consensuală	Căsătorită sau în uniune consensuală
total	70,0	22,1	1,8	6,2	19,1	41,2
sub 15 ani	100,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,7
15–19 ani	95,9	3,6	0,4	0,1	25,9	29,5
20–24 ani	80,2	18,3	1,2	0,4	45,3	63,6
peste 25	36,1	46,0	3,7	14,2	26,6	72,6

Sursa: INS, *Recensământul Populației și Locuințelor*, 2002.

Prin urmare, căsătoria timpurie este încă o practică larg răspândită în comunitățile de romi, în special la fete. Căsătoria timpurie reprezintă o problemă mai ales în contextul abandonului școlar (în unele cazuri, fetele nu termină învățământul obligatoriu) și al excluziunii atât de pe piața muncii, cât și de la o serie de beneficii sociale asociate căsătoriei legale și nașterii.

Datele referitoare la nașterile fetelor din grupa de vârstă 15–20 de ani nu mai susțin existența modelului tradițional al nașterii la vârste tinere. Conform figurii 6, 83% dintre fetele care fac parte din această categorie nu au născut încă, ceea ce înseamnă că, deși se căsătoresc de timpuriu fetele roma evită nașterea primului copil înainte de 20 de ani. Privind comparativ grupul-țintă, cu grupa de vârstă imediat următoare, femeii roma având vârste cuprinse între 21 și 30 de ani, se constată o scădere puternică a numărului de nașteri înainte de 20 de ani. În timp ce în grupul-țintă doar 18% dintre femeii au născut înainte de 20 de ani, în grupa de vârstă 21–30 de ani, aproape 80% dintre femeii născuseră deja la 20 de ani. Deși căsătoria timpurie reprezintă o problemă în rândul tinerelor roma, fenomenul mamelor adolescente și-a redus considerabil dimensiunile.

Figura 6

Sursa datelor: ICCV, 1998.

Factori determinanți ai căsătoriei și nașterii timpurii

Dezbaterile purtate în jurul cauzelor căsătoriei timpurii, în comunitățile de romi, invocă adesea două categorii de factori: culturali sau economici. Prima serie de factori, cei culturali, trimite la tradițiile și obiceiurile romilor. Conform acestei abordări, fetele roma se căsătoresc devreme pentru că așa spune tradiția comunității. Am văzut însă că vârsta la prima căsătorie a scăzut, deși societatea românească în ansamblul ei a trecut printr-un proces de modernizare în perioada comunistă. Deci lucrurile nu pot fi reduse la cultura și tradiția specifice etniei. Cealaltă abordare susține că mărișul timpuriu este rezultatul sărăciei și al lipsei de resurse materiale din gospodărie. Din cauza faptului că nu au bani și au mulți copii, romii își mărită fetele de timpuriu, ca să aibă un copil mai puțin în întreținere. Cu toate acestea, modelul căsătoriei timpurii se păstrează și în comunitățile de romi foarte bogați⁵. Lucrurile nu pot fi reduse, așadar, doar la factori de natură economică.

Am încercat să vedem ce influențează, de fapt, căsătoria fetelor la vârste mici, în comunitățile de romi: sărăcia sau tradiționalismul comunității. De asemenea, am încercat să determinăm factorii care influențează vârsta la prima naștere, precum și numărul de copii născuți de o femeie. În acest scop, am elaborat trei modele de regresie, variabilele prezise fiind vârsta la căsătorie a fetei, vârsta mamei la prima naștere și numărul de copii născuți de o femeie. Între potențialii factori determinanți am inclus: factori de natură economică, factori de tip cultural, talia gospodăriei, stocul de educație al gospodăriei, precum și vârsta persoanei. Pentru a măsura influența factorilor economici, am utilizat averea acumulată a gospodăriei (incluzând bunurile de folosință îndelungată prezente în gospodărie, existența unui autoturism și suprafața de teren

⁵ Șerban, Monica (1998) – *Aspecte ale atașamentului față de comunitatea locală*, Revista de Cercetări Sociale, nr. 3–4. Autoarea descrie o comunitate tradițională de romi căldărari, de la Ciurea, Județul Iași, care, deși sunt foarte bogați păstrează obiceiul căsătoriei foarte timpurii la fete.

agricol aflată în proprietatea familiei). Am optat pentru avere în locul venitului lunar, pentru că gospodăriile de romi au, adesea, venituri fluctuante, informale și subdeclerate (Ilie, 2002). Pentru a măsura tradiționalismul comunitar am avut la îndemână un indicator mai slab, și anume, tipul de comunitate: comunitate compactă de romi sau nu. În alegerea acestui indicator am pornit de la premisa că, în genere, comunitățile de romi compacte au păstrat mai bine tradițiile etniei, comparativ cu romii care sunt dispersați în populația majoritară. De asemenea, am mai utilizat ca predictor stocul mediu de educație al adulților în gospodărie, incluzând aici persoanele de peste 14 ani care și-au încheiat educația. Rezultatele analizei de regresie sunt prezentate în anexa de la sfârșitul acestui capitol.

Vârsta femeilor la prima căsătorie

Rezultatele referitoare la determinanții vârstei femeilor la căsătorie indică o combinație a factorilor economici și culturali, cu efect asupra măriișului timpuriu. Datele relevă că principalul predictor îl reprezintă nivelul de educație al femeii. Cele care au un nivel de educație mai redus se căsătoresc mai timpuriu, în timp ce educația crescută în familie întârzie căsătoria. Cohorta din care face parte persoana are, de asemenea, un efect puternic asupra vârstei la prima căsătorie. Rezultatele regresiei confirmă faptul că cele născute în perioada interbelică s-au căsătorit mai târziu, comparativ cu cele din cohortele mai tinere. De asemenea, cele născute în perioada 1969–1978 este mai probabil să se fi căsătorit mai timpuriu. Dacă socotim numărul crescut de persoane din gospodărie ca pe o marcă a tradiționalismului, indicând, pe de o parte, existența unei familii extinse și perpetuarea unui model tradițional conform căruia familia trebuie să aibă mulți copii, datele susțin ideea că femeile care trăiesc în gospodării tradiționale s-au căsătorit mai devreme. Avera este un factor care are o influență mai slabă asupra vârstei la prima căsătorie, însă influența bunăstării familiale este, totuși, una semnificativă.

Deci, se căsătoresc mai devreme femeile care au educație mai puțină, din gospodăriile numeroase și cu nivel de bunăstare mai scăzut. De asemenea, trebuie menționat că cele născute în perioada interbelică s-au căsătorit mai târziu decât cohortele mai tinere. Decizia de căsătorie este influențată, pe de o parte, de modelul cultural și nivelul de educație, și pe de altă parte, de componenta economică. În fapt, este vorba despre un cerc vicios care le împiedică pe tinerele fete să depășească situația în care se află. Nivelul scăzut de educație al gospodăriei îi împinge pe părinți să respecte tradițiile comunității și îi împiedică pe aceștia să vadă avantajele pe care le-ar aduce educația pentru copii. Acest fapt îi determină să le mărite pe fete foarte timpuriu. Fetele întrerup școala foarte devreme pentru a se mărita și la rândul lor ajung mame care fac parte din gospodării cu educație redusă și vor perpetua pe viitor modelul, frânând dezvoltarea generațiilor viitoare.

Tabelul nr. 2

Analize de regresie, variabilele dependente: vârsta femeii la prima căsătorie, vârsta la prima naștere, numărul de copii născuți vii

	Variabila dependentă: Vârsta la prima căsătorie		Variabila dependentă: Vârsta la prima naștere		Variabila dependentă: Număr de copii născuți vii	
	B	β	B	β	B	β
(Constanta)	16,993		18,528		4,109	
Nivel de educație	0,343	0,237***	0,300	0,207***	-0,141	-0,143***
Număr de persoane în gospodărie	-0,077	-0,083***	-0,066	-0,071***		
Zonă compactă de romi	(-0,179)	(-0,023)	-0,421	-0,055*	(0,063)	(0,012)
Avere	0,085	0,052*	0,086	0,053*	-0,109	-0,098***
Născut înainte de 1928	1,664	0,105***	2,133	0,134***	0,693	0,064***
Născut între 1929 și 1938	2,021	0,125***	2,412	0,150***	0,954	0,087***
Născut între 1939 și 1948	1,379	0,088***	1,717	0,110***	0,958	0,090***
Născut între 1949 și 1958	(0,422)	0,036	(0,455)	(0,039)	1,926	0,239***
Născut între 1959 și 1968	(-0,177)	-0,017	(-0,368)	(-0,034)	0,943	0,129***
Născut între 1969 și 1978	-0,442	-0,051*	-1,138	-0,132***	-1,435	-0,244***
R		0,309		0,337		0,489
R ²		0,119		0,110		0,236
Test Durbin – Watson		1,936		1,931		1,859

***p<0,001; *p<0,05.

Sursa datelor: ICCV, 1998.

Vârsta la prima naștere

Așa cum rezultă din datele cuprinse în tabelul nr. 2, vârsta la prima naștere este determinată de stocul de educație al persoanei. Similar cu cazul căsătoriei, educația familiei acționează și asupra primei nașteri. Femeile care au educație mai scăzută vor naște mai devreme. Datele relevă tendința de naștere la vârste mai înaintate pentru femeile din cohortele mai vârstnice. Este vorba de fenomenul semnalat anterior, cel de scădere a vârstei la prima naștere pentru cohortele născute după cel de-al doilea Război Mondial. Din contră, datele susțin faptul că femeile născute între 1969 și 1978 s-au căsătorit mai devreme decât cele din cohortele mai vârstnice. Trebuie subliniat efectul factorilor culturali, măsurat indirect, prin dimensiunea gospodăriei și prin tipul de zonă (compactă de romi sau nu) asupra

vârstei la prima naștere. Astfel, cele care provin din gospodării numeroase și din comunități compacte de romi vor avea primul copil mai timpuriu decât celelalte femei rome. Și în cazul vârstei la prima naștere, averea acumulată a gospodăriei exercită un efect mai slab, însă statistic semnificativ asupra variabilei prezise.

Număr de copii născuți vii de o femeie

Rezultatele analizei de regresie indică efectul coortei asupra numărului de nașteri. Astfel, cele care s-au născut în perioada 1949–1968 au născut cei mai mulți copii. Datele susțin efectul politicii pronataliste asupra fertilității, la populația de romi. Cele două cohorte menționate au fost cel mai afectate de efectele politicii duse de regimul ceaușist, deoarece aceasta politică s-a suprapus peste o perioadă lungă din viața lor fertilă. În plus, rezultatele indică efectele ridicării restricțiilor impuse în legătură cu controlul nașterilor asupra cohortelor mai tinere, femeile născute între 1969 și 1978 fiind mai probabil să aibă mai puțini copii. De asemenea, resursele materiale ale gospodăriei acționează asupra numărului de nașteri, însă nu în sensul scăderii, ci al creșterii acestuia o dată cu diminuarea lor, confirmând ipoteza asocierii dintre sărăcie și fertilitate crescută. Trebuie menționat și efectul educației asupra numărului de copii, femeile cu educație mai ridicată având un număr mai mic de copii.

FAMILIA DE ROMI: O ABORDARE CALITATIVĂ

Formarea familiei

Datele calitative, culese prin intermediul interviurilor de grup confirmă rezultatele analizei datelor de sondaj referitoare la vârsta la prima căsătorie. Astfel, indiferent că fac parte din comunități de tip tradițional sau de tip modern (romi românizați), fetele rome se mărită, în general, înainte de împlinirea vârstei de 20 de ani. Interviurile au confirmat însă existența unei diferențe între comunitățile tradiționale și cele moderne, în primul tip de comunitate căsătoria având loc devreme, între 10 și 15 ani, în timp ce în celelalte comunități fetele măritându-se în intervalul de vârstă 17–20 de ani. Diferența de vârstă la prima căsătorie este evidentă între cele două tipuri de comunități și marchează o graniță clară între căsătoria timpurie însă în limita permisă de lege, după 16 ani, și căsătoria unor copii care nu sunt pregătiți psihic și fizic să facă acest pas. În plus, în comunitățile modernizate, căsătoria are loc după absolvirea școlii, vârsta variind și în funcție de tipul de studii pe care le face copilul/adolescentul. Trebuie menționat că norma referitoare la educație în aceste comunități variază de la 8 sau 10 clase, la absolvirea liceului sau chiar la învățământ universitar. Astfel, fetele se mărită după ce își încheie studiile considerate obligatorii de către copil și părinții săi, iar căsătoria nu duce la abandon școlar.

Căsătoria la romii tradiționali

– *La noi se mărită destul de devreme, la 10–12 ani!*
 – *Se mărită de mici, da' nu e bine! Ești în creștere! (fete horahai, Babadag).*
 – *La noi, la căldărari, e obiceiul să se căsătorească fata la 14, la 15 ani, la 16 ani. Dacă îi place și îl ia la 13, ce să îi fac?!*
 – *La noi fata dacă stă la părinți până la 20 de ani nu o mai ia nimeni, că a îmbătrânit! Se mărită la 14 ani, la 16 ani! (femei căldărari, Fetești).*
 – *Eu la 14 ani m-am măritat, dar m-a dat cu zorul! Cum a pățit fata mea, așa am pățit și eu! M-a cumpărat cu bani. La noi, turcoacele se cumpără cu bani și nu e bine treaba asta! (femeie horahai, Hârșova).*

Căsătoria la romii moderni

– *La noi [romii românizați] e la fel ca la dvs., ca la români! Noi nu ne căsătorim copiii așa de mici... La fel ca la români!*
 – *După 18, după 20 de ani...când vrea copilul! Dar noi nu suntem de acord să se căsătorească la 12 – 13 ani! Să își facă copilăria! Bine, că mai sunt și copii care mai fugе... Dar nici chiar așa de mici! (femei moderne, Hârșova).*
 – *După școală! Toată relația sexuală a început după școală! Acesta a fost un principiu impus mai ales de mine la fete, să aibă o relație sexuală când se căsătoresc și asta să fie după școală! (femei moderne, Hârșova).*

În schimb, în comunitățile tradiționale, fetele se căsătoresc foarte devreme, la o vârstă care ține, mai degrabă, de copilărie, nu de adolescență sau maturitate. Căsătoria la vârste fragede este impusă de norma comunității și fetele nu pot să refuze măritișul. Conform declarațiilor celor intervievate, atât fete, cât și femei măritate, fata poate să refuze un partener, însă nu poate să refuze să se mărite. Practic, fata are un cuvânt de spus în ceea ce privește partenerul, deși nici aici decizia nu îi aparține în totalitate, însă decizia de a se căsători la o anumită vârstă aparține părinților sau bunicilor, dacă aceștia mai trăiesc și continuă să conducă familia extinsă. În aceste comunități, căsătoria întrerupe parcursul școlar al fetei, acestea părăsind școala după 3–4 clase, în cazuri fericite ajungând să termine 8 clase.

La romii tradiționali, căsătoria fetelor reprezintă un real schimb social, părinții primind, în schimbul fetei, o sumă de bani, care diferă de la o comunitate la alta, în funcție de nivelul de bunăstare al comunității, însă și în funcție de frumusețea și vârsta fetei. Suma pe care se vinde fata variază, după spusele celor intervievate, de la 2–3 milioane de lei la 100 de milioane. Fetelor care au peste 16 ani le scade prețul, acesta micșorându-se pe măsură ce fata înaintează în vârstă. Părinții sau bunicii sunt interesați să obțină cât mai mulți bani și atunci caută să o mărite în momentul cel mai prielnic.

Vânzarea fetelor în comunitățile tradiționale de romi

– *Dacă băiatul place fata, face nunta. Dă bani acolo... dă 50–100 de milioane....30–40 de milioane depinde de fată, cum este, dacă este frumoasă, ia mai mult, dacă e urâtă, ia mai puțin...*

(femei, romi horahai, Babadag).

– *Părinții băiatului e stăpâni pe ea. Dă bani la părinții fetei și poate să facă ce vrea cu ea.*

(femei spoitori, Șuțești).

Dincolo de „devalorizarea” fetei odată cu trecerea anilor, părinții se mai confruntă și cu problema furtului de fete. O fată furată e o fată pe care, teoretic, părinții nu mai iau atât de mulți bani sau care se va mărita cu altcineva decât au hotărât părinții și va strica înțelegerile din comunitate. În realitate, furatul fetelor nu este un furat adevărat, în cele mai multe cazuri fiind vorba despre o înțelegere fie între răpitori și fata care nu vrea să se mărite cu cine au decis părinții, fie între răpitori și alți membrii ai familiei (în general, bunicii) care vor să o dea pe fată împotriva voinței ei sau a părinților acesteia. Mai există și cazuri, mai rare în care fata este furată de un clan rival ca mod de răzbunare la adresa părinților. Cu toate acestea, furatul este un motiv des invocat de către părinți pentru a justifica abandonul școlar al fetelor.

Trebuie menționat că măritișul înseamnă părăsirea școlii, cel puțin în cazul fetelor, motivația fiind că e rușine să vii la școală dacă ești măritată sau că o poate fura altul. Cele care se mărită, termină precoce copilăria, chiar dacă au doar 10 ani și intră în rândul femeilor cu responsabilități casnice. În realitate, nu numai rușinea le împiedică pe cele căsătorite să frecventeze școala, obligațiile casnice reprezintă o povară pe care trebuie să o ducă tinerele fete care se mărită. După căsătorie, fata trece de sub autoritatea părinților, sub cea a socrilor, fiind complet subordonată soacrei. Cele mai multe dintre sarcinile casnice revin acum fetei, soacra având putere discreționară asupra norei și putând să îi ceară să facă toată treaba în gospodărie.

Interesant este faptul că băieții nu sunt supuși unor presiuni similare. Băieții au dreptul să refuze nu numai partenera, ci și căsătoria, iar în cazul în care se căsătoresc, nu este obligatoriu să părăsească școala. Băieții reprezintă pentru părinți un alt tip de resursă în comparație cu fetele. Indiferent că este căsătorit sau nu, băiatul locuiește cu părinții și muncește de la vârste timpurii pentru a aduce bani în casă. Obligația lui în familie este să aducă bani, fetele în schimb muncesc în casa părinților până se mărită, ajutându-și mamele la treburile casnice, însă părinții au de câștigat de pe urma lor mai ales din vânzarea către soț. În timp ce băiatul este o sursă permanentă de venit în gospodărie, fata aduce bani numai în momentul căsătoriei, iar dacă acest moment este ratat, ea își pierde valoarea.

Trebuie menționat însă faptul că, în ciuda normei comunitare care prescrie căsătoria timpurie a fetelor, nu există consens în comunitate cu privire la acest subiect. Fetele nu sunt de acord, în nici unul dintre cazuri, cu astfel de practici. Toate, indiferent de comunitatea din care provin, consideră că nu este bine să te căsătorești la vârste fragede. Motivele invocate sunt multiple. Ele se consideră a fi copii și nu cred că sunt pregătite pentru măritiș. Pe de altă parte, vor să mai meargă

la școală măcar pentru a termina 8 clase, iar căsătoria înseamnă abandon școlar. Toate fetele intervievate cred că vârsta optimă pentru căsătorie este undeva între 18 și 22 de ani, în tot cazul după terminarea învățământului obligatoriu. Indiferent că aspiră să termine doar învățământul obligatoriu sau doresc să facă liceu sau facultate, fetele rome intervievate vor să se mărite după ce și-au făcut un rost, adică au terminat școala și au muncit câțiva ani. Astfel, fetele intră în contradicție cu norma comunitară care încurajează căsătoria timpurie, însă nu au puterea nici să refuze măritișul, nici să schimbe norma, fiind prinse într-o situație din care nu au ieșire.

Între femeile mai vârstnice din comunitățile de romi nu există consens în ceea ce privește vârsta la prima căsătorie. În general, cele mai tinere, sub 40 de ani, consideră că obiceiul măritatului la vârste mici nu este bun și afirmă că ele nu vor să își mărite fetele prea curând. În aceste cazuri, bunicii fetelor insistă de obicei pentru căsătoria ei și aranjează lucrurile, chiar dacă părinții se opun.

Atitudini față de căsătoria timpurie

Sora mea a terminat 8 clase și s-a măritat. Acum nu mai merge la școală. Nu cred că e bine că a întrerupt școala! Ea vroia să mai continue, dar s-a măritat... Prima dată nu a vrut să se mărite, că nu i-a plăcut băiatul, nu era băiatul bun. Acum s-a măritat cu un verișor și se înțelege foarte bine! (fete horahai, Babadag).

Eu am fată măritată la 16 ani. Cu zorul mi-au luat-o! Eu am plâns! Eu sunt contra pentru treaba asta! Băiatul are 19 și nu e înșurat și nici nu vrea să se însoare! Mie îmi pare rău! Mie mi-a furat-o! Știe și poliția de aici! Cel mai greu este pentru fetele noastre, că le dă la 11–12 ani! (femeie roma horahai, Hârșova).

Motivele invocate pentru refuzul de a căsători fetele devreme este că sunt niște copii care trebuie să învețe. Pe de altă parte, multe se dau ca exemplu personal și afirmă că nu vor ca și fetele lor să treacă prin aceleași dificultăți în viață prin care au trecut și ele. Cu toate acestea, își dau seama că obiceiul se perpetuează la nivelul comunității și că este peste puterea lor să îl schimbe.

Experiența căsătoriei timpurii la femeile rome

– Eu am fost un caz, m-am măritat la 13 ani și jumătate. Familia noastră e foarte mare, șapte frați. Tata a murit când eram mică. [...] Am muncit de la 9–10 ani și am zis eu că dacă mă mărit duc și eu o viață mai... nu mi-am dat seama, că eram un copil! Anii au trecut și au venit și copiii, la 15 ani am avut prima fată... Greutățile vin și acum îmi pare rău, pentru că greutatele s-au înmulțit!

– Eu m-am căsătorit în clasa a X-a, în ultimul trimestru. Eram doi copii, doi copilași proști. Eu aveam 17 ani, el avea 19. Soacra-mea, fosta soacră, a fost foarte mult de acord să ne unim amândoi. Eu eram la școală, el nu avea serviciu. Ea a vrut! El era un copil, încă mai avea mîntea aia! Nu era familist! Nu era! Se ducea cu altele. (femeie romi românizați, Hârșova).

Însă așa cum am afirmat anterior, nu există consens asupra vârstei la care este bine să se mărite fetele. Femeile mai vârstnice consideră că trebuie păstrat obiceiul căsătoriei la 10–12 ani. În cadrul interviurilor de grup nu s-a ajuns la un consens pe

această temă. Pe de o parte, generația vârstnică este mai refractară la schimbări și dorește, în general, păstrarea *status-quo*-ului. Pe de altă parte, cele care ajung soacre, fiind mame de băieți, au de câștigat de pe urma statutului acesta și de pe urma faptului că nora le este subordonată. Practic, soacrele își cumpără cu bani pe cineva care îi este subordonat și care nu are puterea să se opună situației. Rațional vorbind, soacra nu are decât de câștigat de pe urma acestei situații și își dorește perpetuarea ei.

Așa cum am arătat anterior, în comunitățile tradiționale de romi, părinții decid când este momentul căsătoriei la fete. În general, există consens în privința acestui fapt, atât în rândul fetelor, cât și în rândul femeilor. Că vor sau nu, părinții le mărită atunci când cred ei că este bine să facă acest lucru. Refuzul căsătoriei atrage, în unele cazuri, după sine, sancțiuni, cum ar fi bătaia. *Fata nu-i obligată, da' părinții hotărăște... Noi vrem, nu vrem trebuie să ne ducem acolo... că ne bate... Dacă ăsta-i adevărul... M-au măritat de mică!* (femeie, rom spoitor, Grădiștea Brăila).

Pe de altă parte, fata poate să refuze partenerul propus de părinți, însă și aici libertatea ei de alegere este limitată. Întrebate cine decide asupra soțului și fetele și femeile au spus că fata alege, însă dintre cei pe care îi propun părinții. Practic, părinții negociază căsătoria cu părinții băiatului, iar tinerii pot să refuze căsătoria dacă partenerul nu le e pe plac. Decizia finală însă aparține părinților și, oricum, partenerii sunt propuși de părinți, nu găsiți de fată.

Criteriile după care se alege partenerul diferă de la o generație la alta. Pentru tinerele fete, calitatea cea mai des menționată a viitorului soț este să fie pașnic, să nu le bată, așa cum rezultă din discuțiile de grup. Alte calități menționate frecvent sunt: să fie muncitor, să aducă bani în casă. *Să se comporte frumos, să nu mă bată, să nu fie vulgar, să nu îmi vorbească cu fă, cel puțin mie! Să muncească!* (fată, Grădiștea, Brăila). Din perspectiva mamelor, lucrurile stau altfel. Părinții decid cu cine să se mărite fata, în funcție de câți bani oferă viitorul ginere pentru mireasă și de familia din care provine acesta. Sunt preferați băieții care sunt de același neam cu fata, căsătoriile între veri de gradul I fiind frecvente.

Alegerea partenerului, în comunitățile de romi tradiționali

– *La noi fata merge unde spune mama, tata, acolo merge! Nu-i să aleagă fetele. Nu-i ca la români!*

– *La noi, care cum e familia. Dacă-i de neam bun! Dacă este de neam cu tine!* (femeie horahai, Babadag).

– *La noi părinții, părinții decid! Eu am fost contra și n-am putut! Bunicii fetei au hotărât și eu n-am fost de acord și până la urmă mi-au luat-o! Ea trebuia să își știe copilăria și acum e însărcinată!* (femeie horahai, Hârșova).

– *De ce s-au măritat la 13–14 ani?*

– *Păi ele nu vor, da' vor părinții lor!*

– *Le vând pe bani, pe malaci!* (fete spoitori, Grădiștea, Brăila).

În schimb, în comunitățile de romi moderni lucrurile se desfășoară diferit. Decizia aparține în totalitate viitorului cuplu, fata găsindu-și singură un partener cu

care hotărăște să se mărite. În aceste cazuri, părinții nu mai au un rol atât de important, ei putând să fie, în cel mai bun caz, sfătuitoarii copiilor. Cei care nu mai trăiesc în comunități tradiționale au abandonat obiceiul vânzării fetelor și al căsătoriei la vârste foarte mici. Pe de altă parte, aceste fete se mărită la o vârstă la care au singure putere de decizie și sunt capabile să își aleagă soțul. Căsătoria fetelor la vârste de 10 – 12 ani, când sunt lipsite de capacitatea de a discerne între bine și rău, așa cum se întâmplă la romii tradiționali, antrenează, vrând-nevrând, părinții în decizia maritală. Însă amânarea căsătoriei după vârsta majoratului dă fetei puterea de a hotărî singură asupra viitorului ei.

Roluri de gen în gospodărie

În general, gospodăriile de romi, indiferent de plasarea lor într-o comunitate modernă sau într-una tradițională, sunt caracterizate printr-o împărțire tradițională a rolurilor de gen între parteneri, bărbatul cu banii și cu munca în afara casei, femeia cu casa și copiii. Cu toate acestea, există anumite diferențe între romii tradiționali și cei românizați. În timp ce, în comunitățile tradiționale, norma este familia extinsă, în care familia tânără locuiește împreună cu părinții soțului, la cei moderni, tinerii locuiesc separat de părinți, în măsura în care resursele le permit acest lucru.

Dincolo de faptul că tinerii și vârstnicii locuiesc împreună în comunitățile tradiționale, rolurile în gospodărie sunt diferite în funcție de generație. După căsătorie, tinerii locuiesc împreună cu părinții soțului, iar socrii continuă să conducă gospodăria, fiind capii acesteia. Socrul este cel care hotărăște în chestiuni care țin de spațiul public, în timp ce soacra este stăpâna gospodăriei. Ea este cea care ține banii și, cât trăiește, este cea care hotărăște felul în care aceștia sunt cheltuiți. Toți ceilalți membri ai gospodăriei depind de ea și trebuie să îi ceară acordul când vor să cumpere ceva. În ceea ce-i privește pe tineri, soțul trebuie să muncească în afara casei să aducă bani, în timp ce femeia este responsabilă cu îngrijirea gospodăriei și a copiilor. Cu toate acestea însă, femeile muncesc și în afara casei, indiferent de vârsta pe care o au. Chiar dacă nu au un loc de muncă stabil, femeile muncesc în afara casei și aduc bani. Munca femeii în afara gospodăriei este văzută, în principal, ca fiind necesară pentru întreținerea copiilor.

Modelul acesta al împărțirii sarcinilor domestice apare și în cazul gospodăriilor de romi românizați. În toate discuțiile de grup a apărut ideea că „bărbatul este cu drumul și femeia cu casa”, însă lucrurile trebuie nuanțate. Deși, formal, bărbatul este capul gospodăriei și el este considerat a fi îndreptățit să ia deciziile importante, femeia este cea care ține banii casei și poate să refuze să îi dea bani soțului atunci când consideră că nu trebuie să facă acest lucru. După spusele participantelor la interviuri, refuzul poate să se soldeze cu conflicte între soți, însă femeia este considerată a fi îndreptățită să gestioneze banii familiei pentru că ea este cea care cunoaște nevoile familiei.

Roluri de gen în gospodăriile de romi

– *[Bărbatul] mai muncește, mai aduce bani... Dar femeia nu prea... Mai mult bărbatul ajută! Femeia, treabă de casă... Cu mâncare, cu una-alta... (femei horahai, Babadag).*
 – *Bărbatul hotărăște în gospodărie. Femeia nu are cum să dea cu gura mai tare în fața bărbatului! (fete căldărari, Fetești).*
 – *Bărbatul e călător cu drumul. Cel mai mult femeia e cu casa.*
 – *Capul de familie e bărbatul, dar bărbatul e călător. Femeia e cu familia, cu copiii, cu casa! (femei căldărari, Fetești).*

În plus, în multe cazuri, cele intervievate au menționat că este necesar ca femeia să gestioneze banii, pentru că există riscul ca bărbatul să irosească resursele gospodăriei pe alcool și țigări. De altfel, consumul de alcool este una dintre problemele cel mai frecvent menționate, atât de către fete, cât și de către femei. Deși, în aparență, femeia se subordonează bărbatului, în realitate ea gestionează, în multe cazuri, resursele gospodăriei, contribuind, în același timp, la veniturile familiei.

Probleme ale familiei. Destrămarea familiei

Deși studiul nu s-a centrat pe identificarea disfuncționalităților și problemelor din cadrul familiilor de romi, din discuțiile de grup a rezultat ca aceste familii se confruntă cu două mari probleme, în ceea ce privește relațiile din cadrul gospodăriei. Acestea sunt violența domestică și consumul de alcool, fenomene caracteristice și altor comunități sărace. Ambele probleme au fost menționate în toate discuțiile de grup, atât de către fete, cât și de către femei. Aceste două probleme afectează relațiile din cadrul tuturor gospodăriilor de romi, fie ele tradiționale sau moderne.

În discuțiile cu fete a apărut în permanență ideea că își doresc un soț cuminte și care să nu le bată nici pe ele, nici pe copiii lor. Asta indică faptul că familiile din care provin sunt afectate de violență și copiii au de suferit de pe urma acestui lucru. Pe de altă parte, în interviurile de grup cu femei a apărut frecvent ideea de asociere dintre alcool și violență, multe dintre participante menționând că viața lor de familie are de suferit din cauza consumului de alcool și a violenței asociate.

Efectele consumului de alcool, în familiile de romi

– *Mă rog, îți mai dă un picior, un... da' nici chiar prea rău, da' nici chiar prea tare! (fete căldărari, Fetești).*
 – *Alcoolul și băutura duce la dezastru în ziua de azi!*
 – *El bea și eu îi spun să nu mai bea. Nu mai beau, femeie, și mânie seară vine tot așa. [...] I-am spus, măi bărbate, lasă băutura că nu te mai suport! Te las cu copiii și plec! L-am luat în toate felurile. Cică, pleacă!*
 – *Uite așa bătrână cum o vezi, stă pitită pe la vecini de bătăile și strigătele lui!*
 – *E bărbatul meu, am cinci copii, am casa mea, ce să fac?! Ei, că mai înjură și el, că nu pot să spun că nu! [...] Aste e, băutura îl strică!*
 – *Băutura strică caracterul! (femei roma moderne, Hârșova).*
 – *E bine dacă ar fi băut o țuică sau două, dar ai noștri bea până înnebunește! (femei, Șuțești).*

Cu toate că violența afectează, în multe cazuri, relațiile din familie, divorțul nu este acceptat cu prea multă ușurință. Nici în acest punct nu există diferențe între romii tradiționali și cei românizați. Deși nu se stabilește un consens în grup în legătură cu divorțul, părerea dominantă este că trebuie să rămâi căsătorit, indiferent de problemele care apar. Motivele invocate sunt legate, în primul rând, de copiii care trebuie să crească alături de tatăl lor, chiar dacă acesta nu reprezintă un bun exemplu pentru ei. *Alt soț mai găsești, dar tată la copii nu mai găsești* (interviu de grup, Hârșova). Cu toate acestea, unele participante s-au pronunțat în favoarea divorțului și între persoanele intervievate s-au numărat și câteva femei divorțate. Trebuie menționat că un număr foarte mare de căsătorii la populația de romi sunt căsătorii fără acte, din punct de vedere legal ele sunt uniuni consensuale, iar despărțirea nu presupune vreo formalitate oficială.

În comunitățile tradiționale, dincolo de motivația legată de necesitatea ambilor părinți pentru creșterea copiilor și de o mentalitate tradițională care respinge destrămarea familiei, despărțirea partenerilor are și consecințe materiale, mai ales dacă aceștia sunt tineri. Dacă soția își părăsește soțul, părinții ei trebuie să dea înapoi banii pe care i-au primit pentru fată. Dacă soțul sau părinții acestuia nu o mai vor pe fată, o trimit înapoi la părinții ei, iar acești nu mai trebuie să returneze banii pentru că «afacerea» nu s-a stricat din cauza fetei lor, ci din cauza băiatului. În acest context, părinții fetelor nu sunt entuziasmați de divorțul fetelor și de perspectiva returnării banilor, așa că nu le încurajează pe acestea să se despartă chiar dacă există disfuncționalități grave în familie. De obicei, în cazuri de neînțelegeri grave, femeia își ia copiii și se întoarce la părinții ei pentru o vreme, după care partenerii se împacă și soția revine la soț. Contrar ipotezelor de cercetare, despărțirile erau privite cu mai multă ușurință în comunitățile tradiționale, cum este cea de romi horahai din Babadag, care acceptau despărțirea partenerilor fără prea mare greutate, accentul căzând în discuție pe aranjamentele care se fac între cele două familii în cazul separării, mai degrabă decât pe importanța menținerii unității familiei sau a încercărilor de împăcare.

Separarea partenerilor romi

- *Dacă nu ne înțelegem cu soțul, ne ducem la părinți și spunem, și părinții hotărăsc.*
- *Părinții hotărăsc atunci când te desparti?*
- *Da! Și părinții noștri și părinții soțului.*
- *Părinții hotărăște, chiar dacă nu vrei tu! (fete romi horahai, Babadag).*
- *Ce se întâmplă dacă soții nu se mai înțeleg?*
- *Cumpără alta. Ea pleacă înapoi la părinți, o mărită părinții la altul... Ia alți bani!*
- *Dacă o las eu și o gonesc eu și nu-mi convine de ea și băiatul vrea, nu îmi mai dă nimic! Dar dacă pleacă de capul ei trebuie să îmi dea ceva, măcar de un kg de vin tot îmi dă înapoi! (femei spoitori, Grădiștea Brăila).*

Naștere și contracepție

Numărul de copii dorit, rezultat în urma discuțiilor de grup, a fost în majoritatea cazurilor restrâns, de doi copii. Totuși, numărul ideal tinde să fie mai mare, de patru și chiar mai mulți copii, o familie numeroasă considerându-se că oferă mai mult suport, atât material, dar mai ales afectiv. Conflictul între aspirații și posibilități este evident, numărul dorit de copii se restrânge, în momentul în care este raportat la resursele necesare pentru creșterea copiilor. Un model al reproducerii unei fertilități crescute, pare să existe: fetele care provin din familii cu mai mult de trei copii tind să adopte un număr ideal de copii mai ridicat, comparativ cu fetele provenite din familii mai puțin numeroase.

Numărul ideal de copii în familie

– *Dacă suntem mai mulți, e mai bine – ne batem, ne certăm, dar ne avem unii pe alții, pe urmă ne jucăm, ne pupăm, ne ajutăm între noi; așa, dacă suntem numai unul sau doi, ce facem?* (fată, Babadag).

– *Dar e mai bine să fie mulți și să nu aibă ce vor?! (fată, Babadag).*

– *Dacă vedem un lucru, vrem toți, dar părinții nu au bani. (fată, Grădiștea).*

– *Dacă nu au părinții posibilități, e mai bine să fie doi, dacă nu ai ce să mănânci. (fată, Hârșova).*

– *Ar fi bine și 4, și 5 copii și mai mulți, că așa, când murim, cine ne plânge? Ei sunt neamurile noastre! (mamă 5 copii, Grădiștea).*

– *Cel mai bine ar fi să ai 4–5 copii, dacă ar fi timpurile altfel, dar acum nu mai poți ține atâtia și e mai bine să ai doi! (mamă 3 copii, Fetești).*

– *E bine să ai mulți copii, dar dacă ai cu ce să îi crești. La timpul ăsta e bine mai puțini, doi e bine! (mamă, 3 copii Hârșova).*

Interviurile de grup nu au reușit să indice dacă copilul reprezintă numai o valoare pentru familie sau și o resursă. Acordul unanim referitor la restrângerea numărului de copii în raport cu posibilitățile indică conștientizarea costurilor copilului și valorizarea acestuia. Perpetuarea obiceiului „vândutului fetei” din comunitățile tradiționale sau prestarea unor munci în folosul familiei de către copii par să susțină însă și ipoteza valorii lor economice. În discuția de grup dintre fetele din Fetești (comunitate de căldărari) a apărut și opinia că „e bine să fie mai mulți copii, pentru că muncesc și aduc bani în casă”. În discuția de grup dintre mamele din Babadag (comunitate de romi horahai), a apărut ideea că „e bine să ai mulți copii, că luăm alocații, ajutor de la stat, statul ar trebui să dea mai mult ajutor pentru copii”.

Fetele plasează *vârsta la prima naștere* în intervalul 20–24 de ani. Chiar dacă uneori nu există un acord asupra vârstei (în cadrul aceluiași grup, părerile au variat de la 18–20 de ani până la 30 de ani – cazul grupului din Hârșova), există un acord deplin privind statusul care trebuie atins: *să știi ce trebuie să știi, să ai un serviciu, sau măcar soțul să aibă, să poți să îi oferi ceva copilului* (fată, Babadag). Există câte o vârstă potrivită pentru fiecare lucru, iar în opinia fetelor, copiii trebuie să îi faci atunci când „îi poți ajuta” (fată, Grădiștea), nu mai devreme.

Vârsta ideală la prima naștere

Nu facem copii la 13 ani, că nu știm să facem nimic. Mai întâi să ai un servici al tău (fată, Grădiștea).

La 20–25 de ani e bine să faci primul copil, dacă nu, ce îi dai să mănânce? Până atunci, poate ne facem și noi mai bine. (fată, Fetești).

Cum să fac copii la 16 ani, eu trebuie să merg la școală, ce știu eu la vârsta asta? (fată, Hârșova).

Mamele tind să plaseze vârsta la naștere sub 20 de ani. Momentul în care este bine să ai copii este însă descris în termeni similari cu cei ai fetelor: *când și-a făcut și ea un rost cât de cât, are un bărbat, are și ce să le pună pe masă* (mamă, Hârșova). Mai mult, în unele grupuri s-a exprimat opinia că și relația cu soțul trebuie să ajungă la un anumit stadiu atunci când se ia decizia de a avea copii: *nu e bine să faci copii de la început, imediat cum te căsătorești. Întâi să îl cunoști (nn. pe soț), și după aceea să faci copii* (fată, Hârșova).

Contracepție și planificare familială

Pentru femeile intervievate, numărul de copii variază de la 1–2 copii până la 11 copii. Așa cum era de așteptat, în comunitățile tradiționale (Babadag, Grădiștea), numărul de copii este mai ridicat (4–5 copii), comparativ cu comunitățile moderne (2–3 copii). Există și comunități tradiționale în care numărul de copii era scăzut – cazul comunității din Fetești în care, deși este o comunitate tradițională de romi căldărari, majoritatea femeilor aveau 2–3 copii. Totuși, la Fetești, folosirea mijloacelor de planificare familială a fost negată de toate femeile participante la discuție, în acord cu normele comunitare, însă mediatorul sanitar a confirmat faptul că practicau contracepția, fără știrea bărbaților.

În Babadag, comunitate tradițională de romi horahai, folosirea mijloacelor contraceptive este respinsă și valorizată negativ de majoritatea participantelor. Totuși, nu s-a stabilit un consens de grup, o parte considerând că este bine să îți controlezi numărul de nașteri, în condițiile în care resursele familiei nu sunt foarte mari: *dacă nu ai ce să le dai să mănânce, te aperi, nu e bine să-i faci, dacă nu ai cu ce să îi crești.*

În celelalte comunități, contracepția este, în general, acceptată. Chiar și în Grădiștea, comunitate de spoitori, a fost, în general, admis faptul că *e bine să faci ceva să nu faci copii – pastile, injecții, chiuretaje* și chiar au solicitat ajutor în acest sens *ar fi bine să mai vină să ne învețe și pe noi ce să facem să nu avem copii.* În comunitățile moderne, cunoașterea mijloacelor de planificare familială și folosirea acestora este cvasi-unanimă. Mai mult, metodele contraceptive sunt acceptate și de către soți: *e bine că luăm buline, și soții sunt de acord, văd și ei că nu avem cu ce să îi creștem* (mamă, Șuțești). Mai mult, este recunoscută și educația sexuală pe care le-o fac fetelor: *eu i-am spus de toate la nepoțica de 9 ani, vorbesc cu ea ca și cu un om mare, că e mai bine să știe.*

Folosirea mijloacelor contraceptive

- *Noi nu facem păcat, nu e bine, eu tot ce am avut, pe toți i-am făcut.*
- *La noi religia nu ne permite, facem câți e să fie.*
- *Am 25 de ani, am 5 copii și până la bătrânețe o să tot fac.* (femei horahai, Babadag).

Analiza comparativă a comunităților tradiționale evidențiază importanța standardului de viață, la nivelul comunității precum și a altor caracteristici comunitare în modelul utilizării contracepției. Comunitatea de romi horahai din Babadag, cea în care numărul de copii pare să fie cel mai ridicat, are un nivel de trai semnificativ mai scăzut, comparativ cu cea de căldărari din Fetești, în care numărul de copii este comparabil cu cel prezent în comunitățile românzate. Comunitatea de romi spoitori din Grădiștea, deși, pe ansamblu, destul de săracă, este o comunitate care a beneficiat recent de o serie de proiecte de dezvoltare comunitară și în care acceptarea mijloacelor contraceptive este largă (la nivel declarativ, cel puțin), dar nu neapărat practică. Atitudinea de la nivelul comunității nu se regăsește neapărat în comportamentul contraceptiv al femeilor. Deși reprezintă un factor important, atitudinea și normele declarate ale comunității sunt uneori dublate de practici contraceptive nedeclarete. Este posibil ca schimbarea atitudinii la nivelul comunității să fie greoaie și ineficientă. Probabil că schimbarea atitudinii femeilor față de contracepție (valori interiorizate, nu declarate) reprezintă resursa cea mai importantă pentru practicarea planificării familiale.

CONCLUZII

Rezultatele analizelor pe date de tip cantitativ (sondaj și recensământ) și de tip calitativ (interviuri de grup) indică tendințe similare cu privire la căsătorie și naștere în comunitățile de romi. Populația de romi păstrează încă trăsăturile unei populații tradiționale în ceea ce privește formarea familiei și nașterea copiilor. Femeile rome se căsătoresc, în medie, mai devreme cu patru ani decât populația României, în ansamblul ei și nasc primul copil mai devreme. Datele relevă faptul că modelul căsătoriei timpurii se păstrează la romi, aproape jumătate dintre fetele cu vârste cuprinse între 15 și 20 de ani experimentând căsătoria.

În comunitățile de romi, căsătoria timpurie este norma, însă vârsta diferă la comunitățile de romi tradiționali, în comparație cu cele de romi moderni. Dacă în cazul celor moderni se poate spune că fetele se mărită la vârsta adolescenței sau a primei tinereți (17–21 de ani), în cazul romilor tradiționali, fetele se mărită încă din copilărie (10–14 ani). Deși nu își doresc acest lucru și consideră măritișul la aceste vârste ca o frână pentru dezvoltarea lor personală, fetele rome din comunitățile de tip tradițional sunt măritate de către familie (părinți și bunici). Situația fetelor rome din comunitățile tradiționale este una dificilă, în condițiile în care părinții hotărăsc soarta lor încă din copilărie, când ele nu au putere de decizie. Deși atât ele, cât și

multe dintre mamele lor sunt conștiente de situație, controlul comunității este mai puternic decât voința personală.

Factorii care duc la căsătoria și nașterea timpurie în comunitățile de romi sunt atât de natură culturală, cât și de natură economică. Trebuie menționat însă faptul că efectul factorilor economici este unul destul de slab, însă, statistic, semnificativ. Educația scăzută în cadrul gospodăriei se asociază cu căsătoria timpurie la fete și cu nașteri la vârste foarte fragede, precum și cu un număr sporit de nașteri. Dincolo de lipsa de educație, modelul cultural al comunității din care fac parte femeile influențează decizia de căsătorie.

Modelul ideal al fertilității este unul al familiei cu un număr redus de copii (doi copii, în raport cu posibilitățile) și intermediar în privința vârstei (categoria 20–24 ani), apropiat de cel al populației majoritare. Atât femeile cât și fetele conștientizează costurile aducerii pe lume a unui copil. Vârsta la care este bine să faci copii a întrunit un relativ consens în categoria 20–24 ani, însă un acord deplin privind statusul care trebuie atins: copiii trebuie făcuți atunci când pot fi ajutați, când există posibilități de creștere și îngrijire.

Atitudinea comunității față de contracepție nu se regăsește neapărat în comportamentul reproductiv al femeilor. Există o contradicție vizibilă între valorile interiorizate și cele declarate, ilustrată în practicarea planificării familiale. Folosirea metodelor contraceptive este destul de răspândită și acceptată. Totuși, în comunitățile tradiționale, sunt mai puțin folosite mijloacele contraceptive, pentru că „așa este legea”, și, mai ales, nu este recunoscut acest fapt (Fetești).

Copilul reprezintă, probabil, nu numai o valoare pentru familie, ci și o resursă. Acordul unanim referitor la restrângerea numărului de copii în raport cu posibilitățile indică conștientizarea costurilor copilului și valorizarea acestuia. Perpetuarea obiceiului „vândutului fetei” din comunitățile tradiționale sau prestarea unor munci în folosul familiei de către copii par să susțină însă și ipoteza valorii lor economice. Pe de altă parte, scăderea taliei familiei indică o trecere de la modelul tradițional al familiei cu mulți copii, dar în care copilul reprezintă o resursă, la modelul modern, în care copilul reprezintă o investiție a familiei.

BIBLIOGRAFIE

1. Achim, Viorel, *Țiganii în istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1998.
2. Berevoiescu, Ionica, *O analiză demografică a populației de romi: familie și fertilitate*, în Zamfir, Cătălin, Preda, Marian (coord.), *Romii în România*, București, Editura Expert, p. 39–70, 2002.
3. CNS, *Anuarul demografic al României*, București, 1996.
4. Goody, Jack, *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Iași, Editura Polirom, 2003.
5. Ilie, Simona, *Standardul economic al gospodăriilor de romi*, în Zamfir, Cătălin și Preda Marian (coord.), *Romii în România*, Editura Expert, București, p. 126–156, 2002.
6. Mitrea Georgeta, *Funcțiile familiei ieri și astăzi*, „Calitatea vieții” nr. 2–3, 1993.

7. Mihăilescu Ioan, *De la familie la familie*, în *Un deceniu de tranziție. Situația copilului și a familiei în România*, Ioan Mihăilescu (coord.), UNICEF, 2000.
8. Șerban, Monica, *Aspecte ale atașamentului față de comunitatea locală*, „Revista de Cercetări Sociale”, NR. 3–4, 1998.
9. Surdu, Mihai, *Nașterea și căsătoria în comunitățile de romi*, București, Centrul Educația 2000+, 2005.
10. United Nations, *Patterns of first marriage. Timing and Prevalence*, New York, 1990.
11. Trebici, V. I., *Situation démographique de la Roumanie*, în *Natalité et politiques de population*, Paris, P.U.F., p. 134, 1982.
12. Zamfir, Cătălin, *Tranziția demografică și problemele sociale asociate*, în *Politici sociale în România*, Zamfir C. (coord.), București, Editura Expert, 1999.

*P*oor and often marginalized population, the Roma people continue to have a traditional lifestyle. This fact has affected the family life, too. The previous studies demonstrate that the Roma people prefer to live in large families, to have many children and to get married early in the life. This study aims to investigate the attitudes of the Roma women and girls towards the family formation and to the childbirth. In order to reach our research goals we have conducted some group – discussions in some Roma communities from Tulcea, Brăila, Constanța and Ialomița counties. Another research goal is to compare the model of family formation of the Roma population with the similar model of the majority of population, using quantitative data.